

Dr. Telman İbrahimov
Azerbaijan National Academy of Sciences

DİRİ BABA TÜRBƏSİ

17-ci əsr Alman səyyahı, macərəlar həvəskarı və avantürist Yohan Albrext de Mondelslo (*Johan Albrecht de Mandelslo, 1616–1644*) Moskoviya, Səfəvilər(İran) və Moğollar(Hindistan) səltənətlərinə səyahət edərək, 1636-cı ildə Almaniya-Rusiyaya-Dağıstan-Quba-Şamaxı-Mərəzə-İran-Hindistan marşrutu ilə səfər etmiş və Mərəzədə olarkən, **Diri Baba türbəsi** (1402) haqqında mühüm məlumatlar vermişdir.

Yohan Albrext de Mondelslo-nun səyahət gündəlikləri, rəsm albomları 1719-cu ildə Niderland paytaxtı Leyden şəhərində nəşr olunur (*Les Voyages du sieur Albert de Mandelslo*).

Türbə və Diri Baba şəxsiyyəti barədə yerli əhali və zəvvarlardan məlumat əldə edən səyyah yazır:

“ Perslar burada dəfn olunmuş müqəddəs şəxsi **TiriBabba** adlandırırlar. Deyilənə görə, o *Seyyid İbrahim*in müridi olmuşdur. *Seyyid İbrahim* öz müridinə o qədər bağlı olmuş, sevmiş və ona pərəstiş etmişdir ki, o öləndən sonra, Allaha yalvararaq, onu sağ olduğu vaxtlarda ibadət etdiyi şəkildə həmişə görməsini yalvarmışdı. Deyilənə görə, **TiriBabba** hal-hazırda, əyninə xirqə geyinmiş və dizləri üstə çökərək, ibadət vəziyyətində qalmaqdadır. ...

TiriBabba türbəsi bura ilin müəyyən vaxtında axışan çoxsaylı zəvvarların və onun pərəstişkarlarının sayəsində çox məşhurdur. Belə izdiham daha çox **TiriBabba** cəsədi örtüyünün yenisi ilə əvəz olunması vaxta təsadüf edir. Bu zaman köhnə örtük xırda hissələrə parçalanaraq. Zəvvarlara paylanılır.

Yerli sakinlər və zəvvarlar bu iki müqəddəs haqqında (*Diri Baba* və *Seyyid İbrahim - T.İ.*) çoxlu qəribə möcüzələr danışirlar. Lakin Perslar nağıllar sevrələr və belə şeyləri şişirtməyə meyillidirlər. Bunu nəzərə alaraq, oxucunu bunlarla yormağ istəməzdim.

TiriBabba türbəsinin baştağında ərəb və ya Pers hərfləri ilə aşağıdakı mətn yazılmışdır: “ Alla mufethi hil ebuad”, yəni – “ Ya Allah, aç mənə bu qapını” (1.549).

Ərəb dilini, Quranı və Hədisləri bilməyən alman səyyahının tələffüzündə və tərcüməsində təbii ki, təhriflər başa düşüləndir. Araşdırma nəticəsində müəyyən olundu ki, alman səyyahının təhrif olunmuş sözlərinə əsasən, türbə kitabəsində məşhur hədis yazılıbmış. Hədis ibadət üçün məscidə daxil olanlar üçün nəzərdə tutulmuş və orijinalda belə səslənir:

اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ ف (*Allahumma, iftax li abvaba rahmatik-ə ; Ya Allah, mənə, sənin Rəhminin qapısını aç*). (Əbu Müslim 713; Əbu Daud 465; an-Nasai 2/53).

Bundan sonra səyyah türbə ətrafındakı qayalarda çapılmış otaqlar (hüçrələr) haqqında məlumat verərək, onlarda zəvvarların zikr (çillə tutmaları) etməsi barədə məlumat verir.

Mondelslonun iştirak etdiyi Alman Ticarət və diplomatik Missiyasında səfirliyin katibi qismində Adam Oleari (Adam Olearius) də iştirak edirdi. Rusiya – Həştərxan - Dərbənd- Şamaxı - Mərzə - Ərdəbil - İsfahan marşrutu ilə səyahət zamanı Adam Oleari də Mərzədəki **Diri Baba** türbəsi barədə məlumat verir. Onun məlumatına görə, **Diri baba**- Seyyid İbrahimin müridi olmuş və öz müşidinin tövsiyyəsi ilə daima, diz üstə(səcdə), Allaha dua edibmiş. Diri Babanın şeyxi olmuş Seyyid İbrahimin bizim zamanəmizədək gəlib çatmamış məqbərəsini də ziyarət edən alman səyyahı onun da təsvirini öz “Səyahətnamə”sində verir. (3. 338). Səyyah Seyyid İbrahim türbəsinin - Diri Baba türbəindən təxminən 2 mil[3km] cənubda yerləşməsini bildirir. Adam Olearinin səyahət karvanının *Pir-Mərzə*dən, indiki Hacıqabul rayonundakı - Pir Hüseyn xanəgahı və karvansarası istiqamətində getməsini nəzərə alsaq, ehtimal etmək olar ki, Seyyid İbrahim türbəsi Acıdərə yaxınlığında yerləşən **Şıx Eyyub Piri** ərazisində mövcud olmuşdur.

17-ci əsrin ortalarında **Diri baba** türbəsinə digər bir səyyah, osmanlı Evliya Çələbi də ziyarət edir. Bu səyyahın məlumatına görə, “*Diri Baba* və ya *Mərzə şeyxi* adlanan şəxs vaxtilə Şirvanşah İbrahimin sarayında əzançı vəzifəsində çalışmışdır”(4.45).

Alman səyyahı Yohan Albrext de Mondelslo, Adam Oleari və osmanlı səyyahı Evliya Çələbidən təxminən 100 il sonra, 1703-cü ildə **Diri Baba** türbəsinə digər Niderland səyyahı və rəssamı Kornelius de Brüin (Cornelius de Bruyn) Rusiyadan – İrana, oradan isə -Hindistana səyahət edərkən ziyarət edir. **Diri Baba** türbəsi barədə məlumat və onun qrafik təsviri - səyyahın “Səyahətlər” kitabında nəşr olunur (Voyages de Corneille le Brun par la Moscovie, en Perse et aux Indes Orientales. Amsterdam, 1718). Bu kitabda *Diri Baba* türbəsi artıq *Seyyid İbrahim məqbərəsi* adlandırılır. Bu iki səyahət arasında 100 ilə yaxın vaxt fərqi olmasına baxmayaraq, hər ikisi *Seyyid İbrahim*in adını türbə ilə sıx əlaqəli hallandırmışlar. Kornelius de Brüin isə, türbənin bilavasitə *Seyyid İbrahim* qəbri olması fikrini israr edir.

Diri Baba türbəsi XIX əsrdə şərqşünas və tarixçi, akademik B. Dorn tərəfindən ətraflı öyrənilir. B. Dorn **Diri Baba türbəsi** fəsadının birinci və ikinci mərtəbəsi arasında yerləşən karniz və friz üzərində yazılmış daş kitabənin surətini

çıxarır. Akademik B. Dornun arxivindən tapılmış o yazının surəti görkəmli epiqrafist Məşədixanım Neymət tərəfindən oxunub tərcümə edilmişdir:

“ Ən böyük sultan, xalqların ixtiyar sahibi, sultan oğlu sultan, cəlal-əd-dünya və d-in(dünyanın və dinin şöhrəti) Şeyx İbrahim xanın – Allah onun dövlət və hökmranlığını əbədiləşdirsən və hər iki dünyanı onun dəlili ilə aydınlaşdırsən – hakimiyyəti günlərində Səkkiz yüz beşinci (1402/03) ilin aylarında. Onu(kitabəni) Dərviş yazdı ”. (4.45)

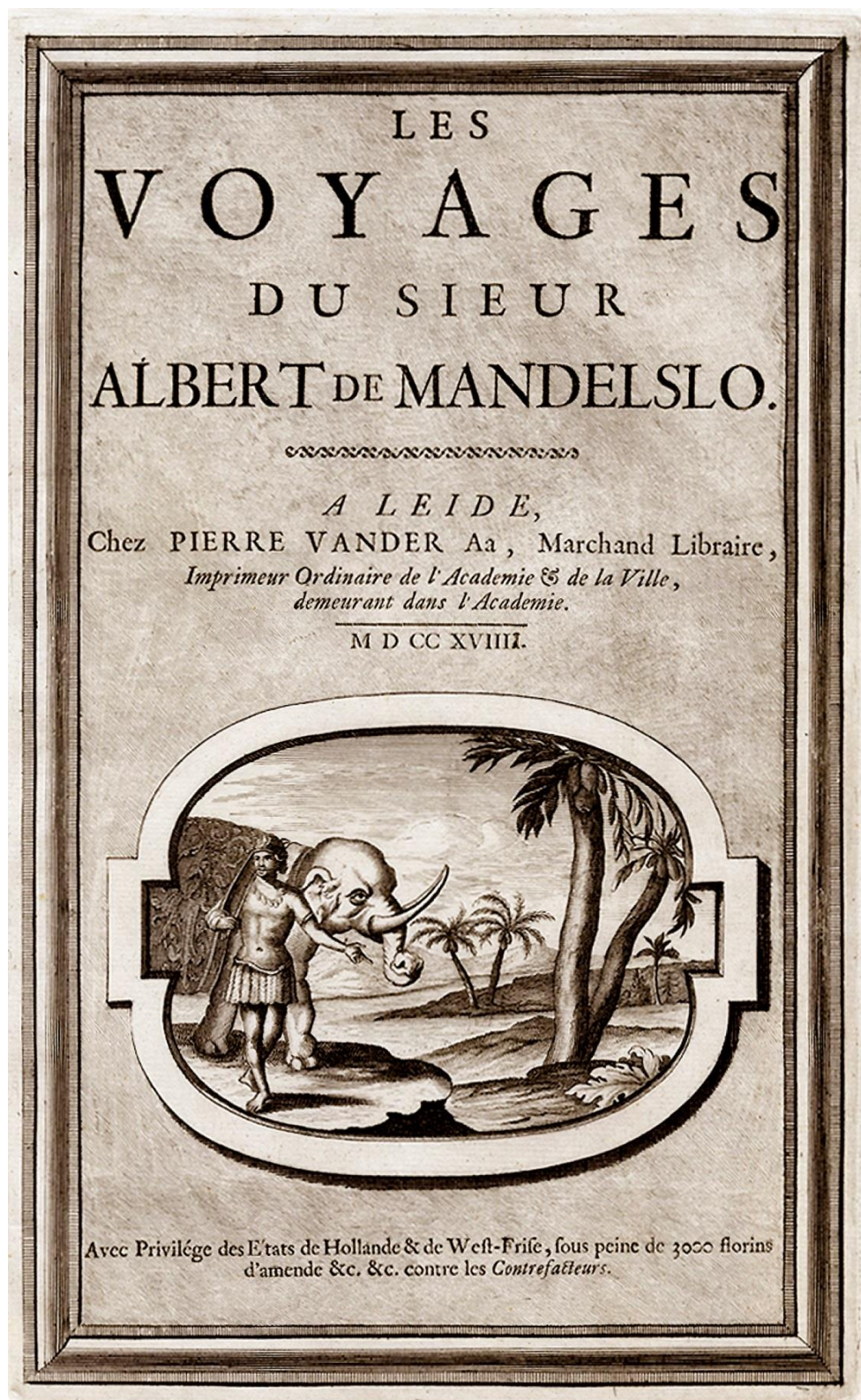
Mənbələrə əsasən, 18-ci əsrin əvvəlinədək, türbədə Diri Babanın məzarının olması barədə heç bir məlumata rast gəlinmir. XIX əsrin əvvəlində türbənin qaya daxilində çapılmış mağara ilə qovuşan daxili kamerası(2-ci mərtəbə) Diri Babanın dağılmaqda olan nəşinin(mumiyasının) xüsusi saxlanc yerinə çevrilir. İldə bir dəfə, Novruz bayramı ərəfəsində Diri Baba nəşi kameradan çıxarılır, ona yeni xirqə(ağ köynək) geyindirilirdi. Bu zaman, Babanın köhnə xirqəsi xırda hissələrə parçalanaraq, zəvvarlara paylanırdı.

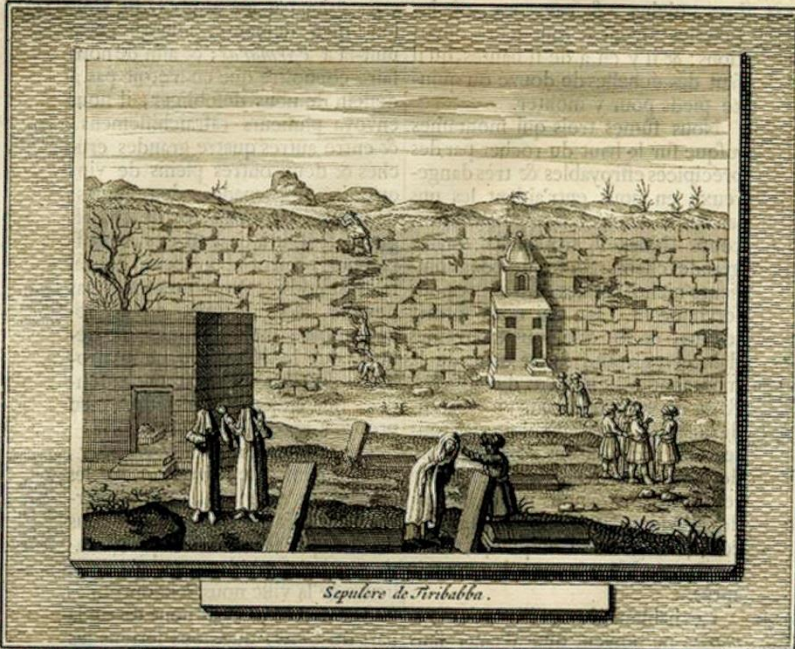
XIX əsrin əvvəllərində Şirvanda yeni bir övliya fəaliyyətə başlayır və onun Piri Şıx Eyyub olur. Həzrət Babadan kəramət almış Şıx Eyyub Babanın ovliyası Diri Baba türbəsi yaxınlığındakı Acıdərədə fəaliyyət göstərmişdir. Deyilənə görə, məhz Şıx Eyyub Babanın məsləhəti və göstərişi ilə Diri Babanın nəşi(mumiyası) türbədən çıxarılaraq, gizli şəkildə Acıdərə qəbristanlığında dəfn olunub. Diri Baba nəşinin məzarda, torpaq içində dəfn olması səbəbi kimi – İslam dinində Şəriət tələbləri göstərilmişdir.

İSTİNADLAR

1. Les Voyages du sieur Albert de Mandelslo. Liv. IV. De Tartaria, et de Perse.
2. Dorn B. Bericht über eine wissenschaftliche Reise in dem Kaukasus und den südlichen Küstenländern des kaspischen Meeres // Mélanges asiatiques. Tome IV. Livraison 4. St.-Pétersbourg: de l'Imprimerie de l'Academie Impériale des Sciences, 1862. P. 488.
3. Olearius,Adam. The Voyages and Travels of the Ambassadors from the Duke of Holstein to the Great Duke of Muscovy and King of Persia: began in the Year 1633 and finished in 1639. Translated by John Davies. London 1662. Folio
4. Məşədixanım Neymət.Azərbaycanda Pirlər. Bakı. Azərneşr. 1992, səh. 43-46.
5. Усейнов М., Бретаницкий Л., Саламзаде А. История архитектуры Азербайджана. Москва. 1963

6. Саламзаде А.В. Гробница Дири Баба в селении маразы. Известия Академии Наук Азербайджана. 1949.№7
7. Paşa Yaqub. Şıx Eyyub Baba. Bakı 2010.
8. Fariz Xəlilli. Azərbaycanca yeni sufi məktəbi: Şeyx Eyyub və Zikrçilər. 24-11-2014 http://farizkhalilli.az/index_39_id65_az.html

1636. Les Persans nomment le Saint, qui y est enterré, *Tiribabba*, & ils disent qu'il étoit Précepteur de *Seid Ibrahim*, qui avoit tant d'affection & de veneration pour lui, qu'il pria Dieu de lui accorder, que même après sa mort on le pût voir dans la posture en laquelle il avoit accoutumé de se mettre en faisant ses dévotions pendant sa vie; & qu'en effet on le void aujourd'hui habillé d'une robe grise & à genoux, dans l'état où il se mettoit en faisant sa priere, lorsqu'il étoit encore en vie. Ce que l'on n'aura pas beaucoup de peine à croire, s'il faut ajouter foi à ce que dit *Camerarius* dans ses *Meditations Historiques*, après *Varron* & *Ammien Marcellin*, que les corps des Perses ne se corrompent point, & qu'il se dessechent seulement. Mais mon opinion est, que cela ne se doit entendre que des corps qu'on n'enterre point & qu'on laisse exposez à l'air; encore faut-il que ce soient des corps fort extenuéz, ou par l'âge, ou par la maladie; car les corps replets sont

1636. sujets à la corruption en *Perse* aussi bien qu'ailleurs.

Ce tombeau de *Tiribabba* est fort célèbre à cause des pelerinages que les *Persans* y font en certains temps, particulièrement lorsque l'on couvre ce Saint d'une robe neuve, & que l'on met la vieille en pièces pour les distribuer aux Pelerins. Ceux du pays racontent des choses bien étranges des miracles de ces deux Saints; mais comme ce ne peuvent être que des fables, ou des effets de leurs sortileges, & que les *Persans* s'amusez fort à des contes, & ont beaucoup d'inclination pour la forcellerie, je n'ai pas voulu remplir le papier de leurs impertinences, afin d'épargner aux Lecteurs la peine & l'ennui de les lire.

Sur la porte du tombeau de *Tiribabba* il y avoit cette Inscription en lettres *Arabiques*, ou *Persanes* *Alla mufethi hil ebuad*, c'est-à-dire, *O Dieu ouvrez moi cette porte.*

On a taillé dans le roc tout autour de ce tombeau plusieurs cham-

Tom. I. M m 2 bres,

Tombeau de Tiribabba où & quel.

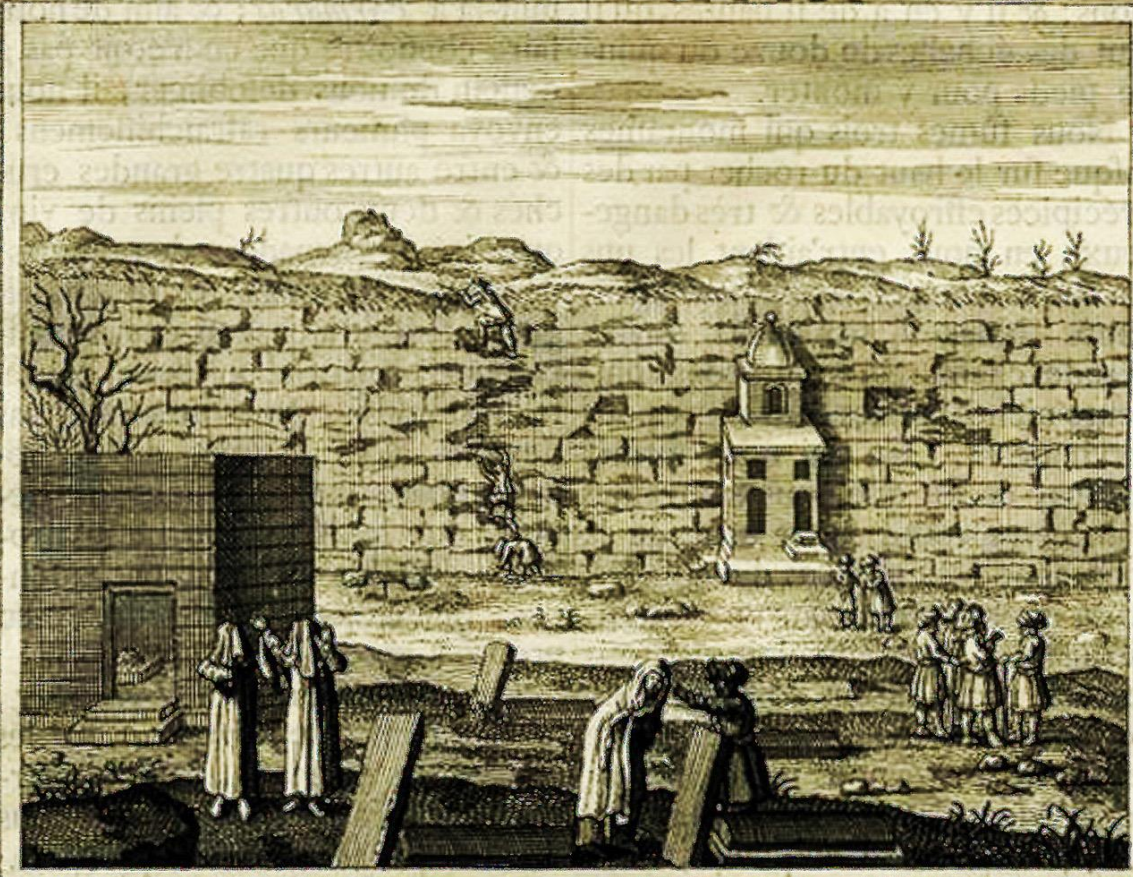
Que content les Persans de ce Tiribabba?

Si les corps sont incorruptibles en Perse.

Le tombeau de Tiribabba en quoi célèbre?

Miracles des Saints de Perse quel?

Inscription sur la porte.

Sepulchre de Tiribabba.

1636. Les Persans nomment le Saint, qui y est enterré, *Tiribabba*, & ils disent qu'il étoit Précepteur de *Seid Ibrahim*, qui avoit tant d'affection & de veneration pour lui, qu'il pria Dieu

sujets à la corruption en *Perse* aussi-bien qu'ailleurs. 1636.

Ce tombeau de *Tiribabba* est fort célèbre à cause des pelerinages que les *Persans* y font en certains temps, Le tombeau de *Tiribabba* en quoi est célèbre ?

Tombeau de *Tiribabba* en quel.

R = 172629.

91.04
08 2

RELATION
 DV
 VOYAGE
 DE
 MOSCOVIE,
 TARTARIE;
 ET DE PERSE,

35293

FAIT A L'OCCASION D'VNE AMBASSADE,
 Enuoyée au Grand-Duc de Moscouie, & du Roy
 de Perse; Par le Duc de *HOLSTEIN*: Depuis
 l'An 1633. iusques en l'An 1639.

*Traduite de l'Alleman du Sicur OLEARIVS,
 Secretaire de ladite Ambassade.*

PAR L. R. D. B.
De la Cour de l'Empereur

A PARIS,
 Chez GERVAIS CLOVZIER, Marchand Libraire au
 Palais, sur les degrez de la Ste Chapelle.

M. DC. LVI.
 AVEC PRIVILEGE DV ROY,

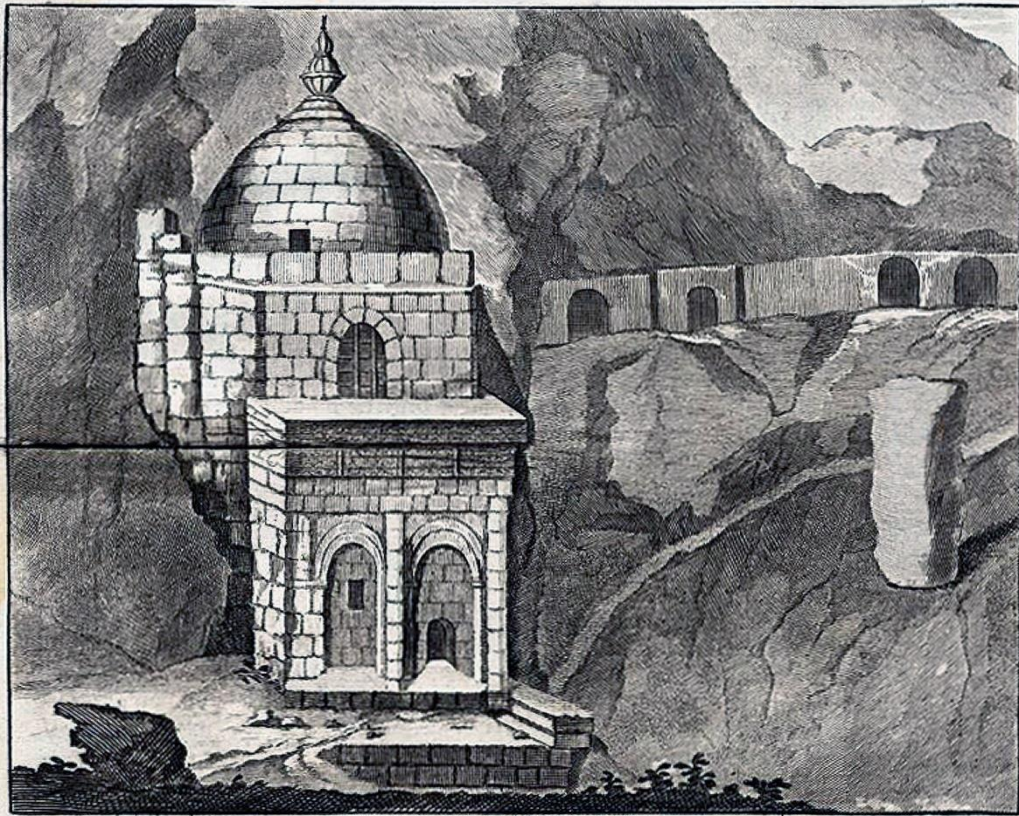
Digitized by Google

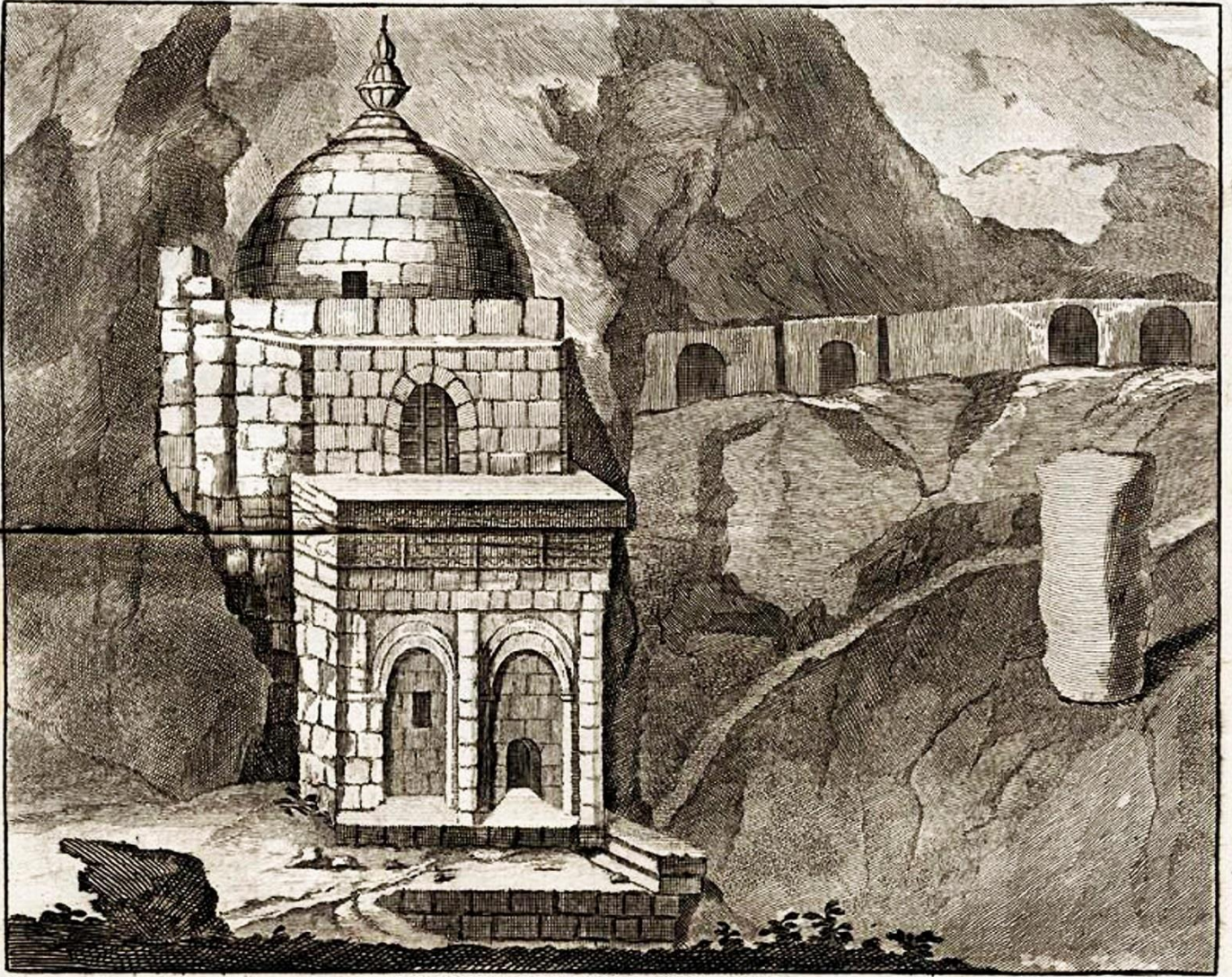
original from
UNIVERSIDAD COMPLUTENSE DE MADRID

1703. rocher, une petite ballustrade de
29. Août. pierre en demi cercle, dont l'autre
moitié fort naturellement. C'est
l'endroit où repose le Saint à genoux
à leur manière, à ce qu'ils disent,
couvert d'un voile de toile blanche,
habillé de gris, dans la posture, qui
lui étoit la plus naturelle pendant
sa vie, sans être changé en aucune
manière. C'est une grâce, qu'ils
prétendent que Saint *Ibrahim*, qui
étoit son disciple, a obtenu du
Ciel en sa faveur. Cet appartement
a 14. pieds en quarré, d'un côté à
l'autre, & est fort orné, aiant deux
petites colonnes à côté de chaque
niche, à droite & à gauche, avec
un degré élevé de deux pieds. Cel-
le qui est à la fenêtre de devant a
environ 3. pieds de profondeur, &
celle où repose le Saint davantage.
L'élevation de la voute est environ

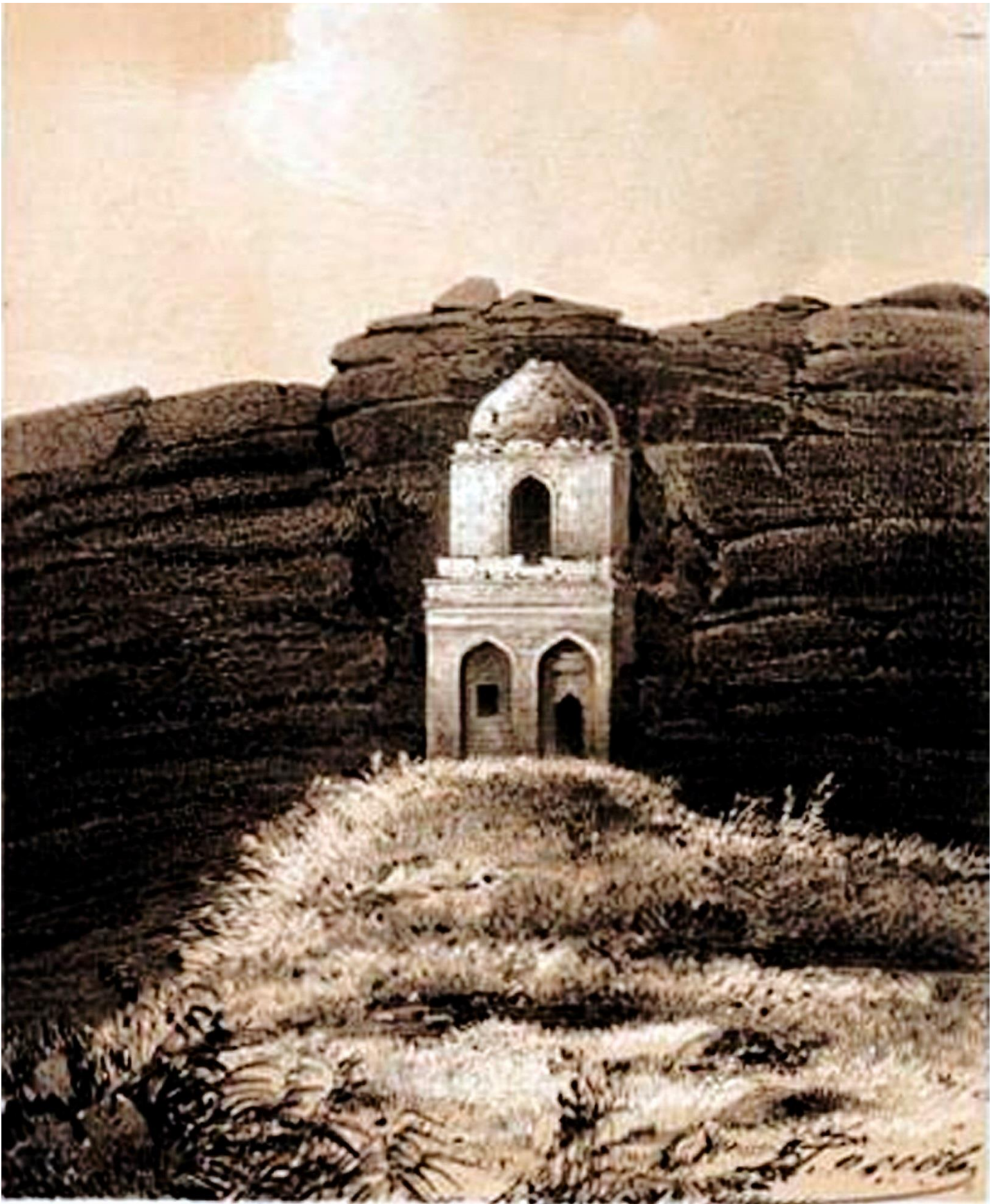
de 21. pieds. On monte delà par un 1703.
escalier de douze marches dans un 29. Août
petit appartement à gauche, & on
trouve à droite 4. ou 5. marches
rompues, & une petite porte qu'on
passe sur le ventre, pour parvenir
au-dessus du bâtiment, qui est cou-
vert d'un dôme élevé, autour du-
quel on peut aller par trois endroits
entre les rochers. Le passage y a
2. pieds & demi au premier, 2. pieds
au second, & un par-devant, où il
y a une ouverture au frontispice.
Nous descendîmes ensuite la mon-
tagne, par un sentier plus commo-
de que le précédent, & nous allâ-
mes sur une autre éminence, vis-à-
vis de la première, pour y voir un
autre tombeau: mais nous n'y trou-
vâmes qu'une simple muraille sans
les moindres vestiges d'un monu-
ment, dont cet endroit porte le nom,

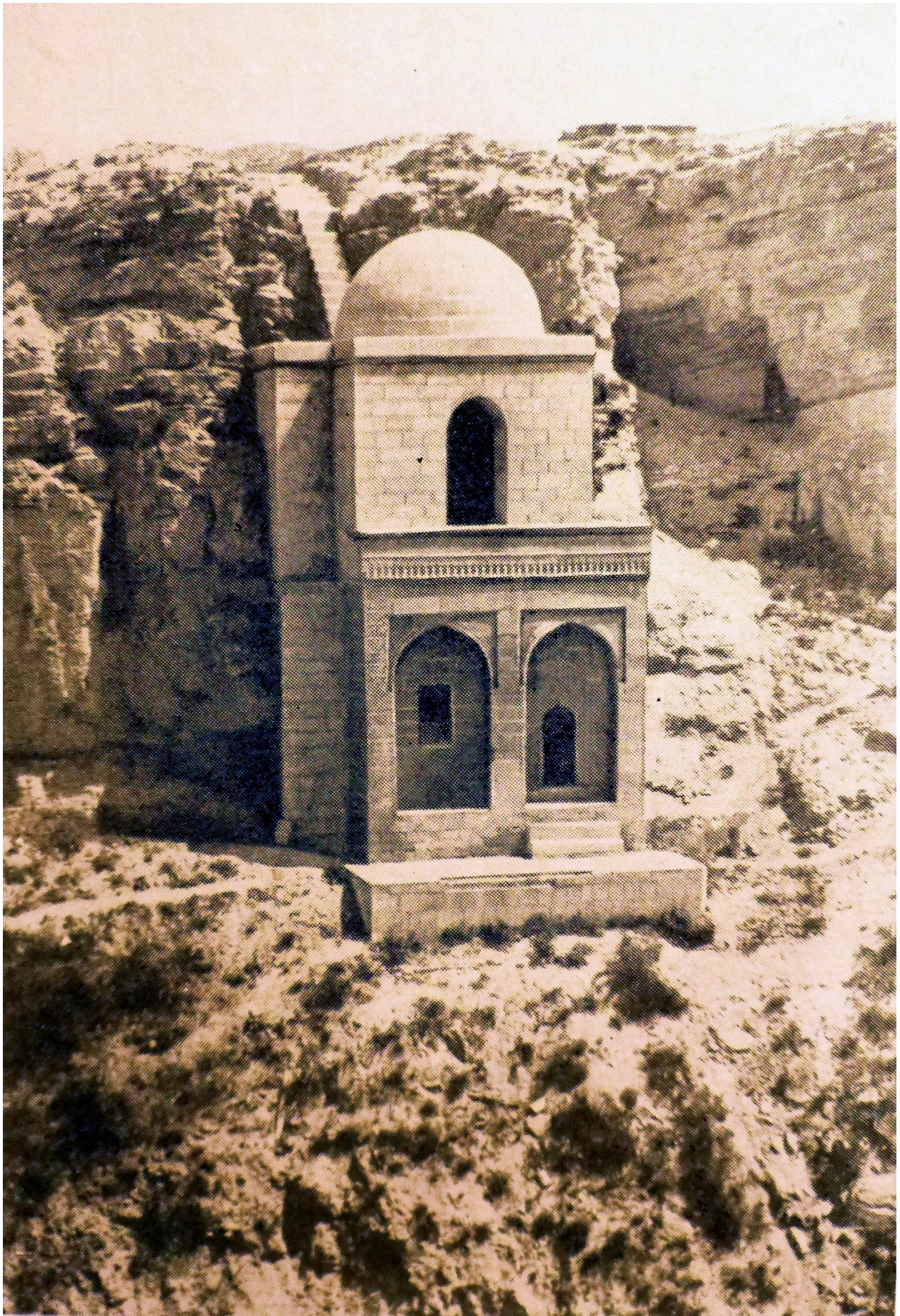

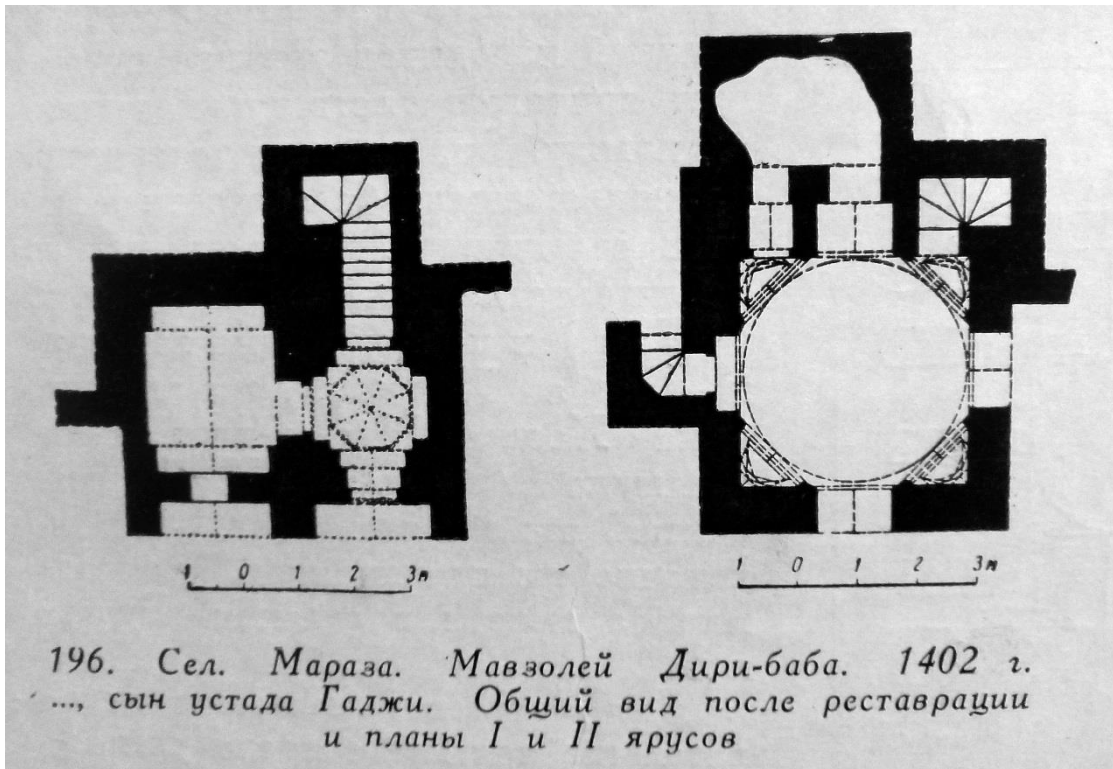
TOMBEAU DE SEID IBRAHIM.

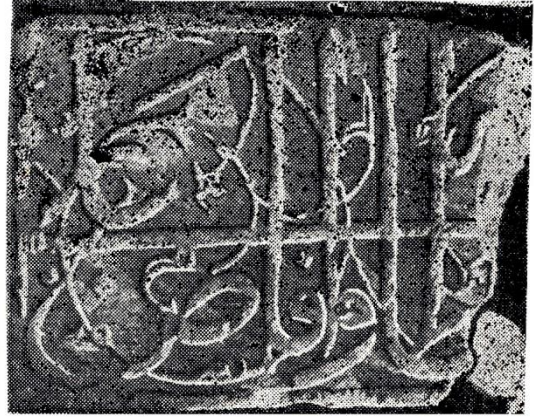
TOMBEAU DE SEID IBRAHIM.

9-чу шәкил

„Дири-баба түрбәси“нин kitabәсиндән парчалар.

